

SAFAHAT'TAN HAREKETLE MEHMET AKİF'İN ZAMANINI VE BATI'YI DEĞERLENDİRİŞİ

Doç. Dr. Muharrem DAYANÇ
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
mdayanm@gmail.com

Özet

Osmanlı Devleti'nin son yıllarına ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ortaya çıkışına tanıklık eden Mehmet Akif Ersoy, imparatorluktan millî devlete geçişte ortaya çıkan birçok zorluğu bire bir yaşar. Bu sıkıntılı dönemde yaşananlar, Avrupa'ya bakışı derinden etkiler ve zamanla, Türk milletinin gözündeki perdeyi kaldırarak Batı'nın maskesini düşürür. Kendi döneminde Akif, işte böylesine bir aydınlanma ateşini yakan insanlardandır. Doğu'yu, Batı'yı, yaşadığı coğrafyayı ve mensubu bulunduğu milleti çok iyi tanıyan yazar; Batı'nın ilmî değerlerinin ve birikiminin de farkındadır. O, Batı'nın birikimine düşmanca tavır takınmaz ve ayakta durabilmek, varlığımızı sürdürülebilmek için ondan istifade edilmesi gerektiğini düşünür. Bu makalede, olumlu ve cezbedici taraflarının yanında Batı'nın bizim için tehlike arz eden yönleri, Akif'in *Safahat*'inden hareketle ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, yirminci asır, Avrupa medeniyeti, maske, *Safahat*.

MEHMET AKİF ERSOY'S EVALUATION ON HIS TIME AND THE WEST IN THE LIGHT OF SAFAHAT

Abstract

Mehmet Akif Ersoy, testifying the last years of the Ottoman Empire and the Emergence of new Turkish Republic, personally experienced numerous challenges arising through the transition from empire to national state. The experiences dwelled during this troubled times deeply affected our view and removed the curtain in the eyes of Turkish nation, there by debunking the mask of the Western. Akif was one of the pioneers lighting such illumination era. The poet, well acquainted with the West, East, his geography and nation, was well aware of the scientific development sand accumulations of the West. He did not take a hostile stand against the reservoirs of the western and considered to make use of them to stand and survive. In the present manuscript, we aimed to reveal not only the affirmative and attractant aspects of the West but also its noxious sides using the *Safahat*, a well-known study of Akif.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, twentieth century, European civilization, mask, *Safahat*.

GİRİŞ

Hem Osmanlının son dönemini hem de Cumhuriyet devrini yakından idrak etmiş önemli yazarlardan birisi Mehmet Akif Ersoy'dur. Aynı zamanda, Yahya Kemal Beyatlı, Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul, Abdullah Cevdet, Ahmet Ağaoğlu, Yusuf Akçura, Sait Halim Paşa vd. birçok aydınla birlikte II. Meşrutiyet döneminin fikrî altyapısını oluşturan münevverlerden birisi olan Mehmet Akif, çok yönlü kişiliğiyle de dikkatleri üzerine çeker (Enginün, 1991: 145-158).¹ Onun, bu çok yönlü kişiliğini meydana getiren unsurlar arasında ilk akla gelenler; şairliği, devlet adamlığı, öğretmenliği, vaizliği, musikişinaslığı ve sporculuğudur. Bunlarla birlikte "mütefekkir" vasfı da Akif'in önemli taraflarından birisini oluşturur. Onun "mütefekkir"liğinin arka planında ise, çok zengin ve birinci kaynaklara kadar inen Doğu ve Batı kültürü vardır. Farsçayı, Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân*'ını, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sini ve Hâfız-ı Şârâzî'nin *Divân*'ını rahatlıkla okuyup anlayacak; Arapçayı *Kur'ân-ı Kerîm*'den mükemmel tercüme yapacak ve *Muallâkât*'ı aslından okuyacak; Fransızca'yı da J.J. Rousseau, Victor Hugo, W. Shakespeare, Alfred de Musset, Alphonse Daudet, Emile Zola, Alexandre Dumas Fils ve Lamartine'in dillerine derinlemesine nüfuz edip yorumlayacak derecede iyi bilen Akif, her iki medeniyet dairesinin de uzağında kalmaz ve bu birikimi sayesinde hiçbir zaman taassuba saplanmaz.

İlk şiirlerini 1904 yılında yazmaya başlayan Akif (Okay-Düzdağ, 2003: 435)², bu ilk denemelerinde şiir sanatına has estetik kuralların dışına pek çıkmaz; fakat Balkan Harbi, I. Dünya Savaşı ve millî mücadele yıllarının zor günlerinde, kendi isteğiyle, sanat kaygısını bir kenara bırakıp kalemini milletinin emrine verir (Okay, 1991: 293-296). O, sanatın etkileyiciliğinden de yararlanarak Türk milletinin millî ve vatanî hassasiyetlerini yeniden harekete geçirmek için memleketin en üca köşelerine kadar ulaşmaya çalışır.

¹ Geniş bilgi için bkz.: GÖKÇEK, F. (2005), *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası*, İstanbul: Dergâh Yayınları, s.360; YETİŞ, K. (1992), *Mehmet Akif'in Sanat Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Ankara: AKM Yayınları, s.218.

² Nevzad Ayas'ın Mehmet Akif ile yaptığı bir mülâkatta bu tarih 1898-1899'lere kadar iner. Bilgi için bkz.: (Düzdağ, 1989: 23-35).

MEHMET AKİF'TE ZAMAN ALGISI VE GELECEĞE BAKIŞ

Değişik toplumsal hadiselerden hareketle hem genel anlamda devrini hem de toplumun her kesiminden bu dönemde sahneye çıkan insanları değerlendiren Mehmet Akif, sürekli “geçmiş, bugün, gelecek” üçgeni etrafında eleştiriler yapar ve çeşitli düşünceler üretir. Mesela Köse İmam ile yaptığı konuşmada yakın geçmişe gider ve babasıyla kendisini karşılaştırır. Bu karşılaştırmada hem şair hem de Tahir Efendi sembolik özellikler de kazanırlar:

“ **Nesl-i hâzır**’ denilen şey pek acâib bir şey

Hoca rahmetliye bak, oğluna bak, hey gidi hey!...” (Ersoy, 1988: 323)

Akif, kısa sayılabilecek bir zaman diliminde peş peşe gelen felâketleri saydıktan sonra yaşadığı zamana gelir ve devriyle ilgili eleştirilerini somutlaştırır:

“Sıtmadan boynu bükülmüş de o **dimdik Türk**’ün

Düşünüp durmada **öksüz gibi** küskün küskün.” (Ersoy, 1988: 340)

Akif daha sonra, geçmişle gelecek mukayesesi de yapar. Durum vahimdir ve bu vahamet memleketin her köşesinde hissedilmektedir:

“Yurdu baştanbaşa **vîrâne**ye dönmüş Türk’ün;

Dünkü **şen, şâtır ocaklar** yatıyor yerde bugün.” (Ersoy, 1988: 339)

Dolayısıyla Mehmet Akif zaman kavramına genelde geniş bir perspektiften bakar, fakat bununla birlikte sürekli yaşanan “an”a da vurgu yapmayı ihmal etmez. Zaman zaman vurguyla da yetinmez ve hâlihazıra âdeta geçmişe, bugüne ve geleceğe bakan üç göz ekler:

“ Geçen geçmiştir artık; **ân-ı müstakbelse** mübhemdir;

Hayâtından nasîbin: Bir şu geçmek isteyen **demdir**.’

Evet, **mâziye ric’at eylemek** bir kerre imkânsız;

Ümîdin sonra istikbâl için sağlam mı? Pek cânsız!

Bugünlük iş bugün lâzım yapılmak, yoksa ferdâya

Bırakmışsan... O ferdâlar olur peyveste ukbâya!” (Ersoy, 1988: 130)

Mehmet Akif, sadece gerçek hayatta yaşananların gözle görülür ve daha çok hissedilebilir bir şekli olan somut zaman üzerinde değil, felsefî derinliği bulunan soyut zaman anlayışı üzerinde de durur (Uğurcan, 1992: 33-34). Akif'e göre zaman, çocuklara, onları uyutmak için belli belirsiz söylenen bir ninni değil, insanları içinde buldukları durumdan uyandıran bir “velvele”dir. Bir aslan gibi kükreyerek geleceğe doğru akan ve sonu olmayan bir seldir. Millet olarak, bu coşkun ve acımasız sele katılmak gerekir, bunun dışında kalınamaz. Çünkü ona karşı durulamaz. Ona karşı duranlar mahvolurlar. Dalgaların seyrini anlamadan ve olayların iç yüzüne vakıf olmadan göz göre göre girdâba girilmemelidir. Bu söylenenleri anlamak için geçmişi hatırlamak yeter. Bütün bunları ciddiye almayanlar, kendilerine acımasalar bile, çocuklarına acımalıdırlar.

“Uyan” isimli şiirinde Akif, yukarıda kısaca özetlenen girişi yaptıktan sonra Şark için eşikte bekleyen tehlikeye işaret eder: “**Batı'nın melanetleri**”:

“Ey koca Şark, ey ebedî meskenet!
 Sen de kımıldanmaya bir niyyet et.
 Korkuyorum, Garb'ın elinden yarın,
 Kalmıyacak çekmediğin mel'anel.” (Ersoy, 1988: 267)

Ona göre geçen geçmiştir, gelecek belirsizdir ve şu an içinde bulunulan zaman da bir an önce geçmek istemektedir. Geçmişe dönmek imkânsız olduğu gibi, geleceğe ulaşmak da bu dünyada mümkün olmayabilir:

“Geçen geçmiştir artık; ân-ı müstakbelse mübhemdir;
 Hayâtından nasibin: Bir şu geçmek isteyen demdir.
 Evet, mâzîye ric'at eylemek bir kerre imkânsız;
 Ümîdin sonra istikbâl için sağlam mı? Pek cânsız!
 Bugünlük iş bugün lâzım yapılmak, yoksa ferdâya
 Bırakmışsan... O ferdâlar olur peyveste ukbâya!” (Ersoy, 1988: 130)

İroniyi şiirlerinde sık sık kullanan Akif, zaman kavramına da yer yer bu gözle bakar ve onun akışını durdurmanın mümkün olmadığını söyler (Enginün, 1986: 212):

“-Siz ey heyâkil-i bî-rûhu devr-i mâzînin

Dikilmeyin yoluna kârbân-ı âfînin;

Nedir tarîkını kesmekte böyle isti'câl?

Durun, ilerlesin Allâh için, şu istikbâl.” (Ersoy, 1988: 129)

Yalnızca zayıflara gücü yeten Avrupa'nın adalet anlayışına göre kuvvetli olan haklıdır. Oysa, ordularımızın güçlü olduğu zamanlarda Avrupa elçileri, atlarımızın üzengilerini öpmek isterler, ama öpemezlerdi:

“Siyâsetin kanı: Servet, hayâtı: Satvettir,

Zebûn-küş Avrupa bir hak tanır ki: Kuvvettir.

Donanma, ordu yürürken muzafferen ileri,

Üzengi öpmeye hasretti Garb'ın elçileri!” (Ersoy, 1988: 233)

Şairin, zaman kavramına en çarpıcı yaklaşımı, “**musalla taşı**” istiaresiyle verilir. Tahtlar yıkılır, dünya alt üst olur, sağlam kale burçları bir bir düşer; “**musalla taşı**” ise bütün kâinata hükmeden bir insan gibi zamanın bu tahrip edici eliyle dalga geçer. Burada zamanın âdeta “**kader**” gibi algılanması dikkat çekicidir:

“Serîr-i saltanatlar devrilir, alt üst olur dünyâ;

Müşeyyed bürc ü bârûlar düşer bir bir, bu taş hâlâ,

Zamânın dest-i tahrîbiyle, durmuş, eyler istihzâ;

Bütün mevcûda hâkim bir adem timsâlidir gûyâ.” (Ersoy, 1988: 125)³

Mehmet Akif'e göre tehlike Şark'ın eşiğine kadar dayanmıştır. Sürekli olarak geleceğe doğru akmakta olan zaman, kendisine ayak uyduramayanlara yaşama hakkı vermemektedir. Dolayısıyla ayakta kalmanın tek yolu yaşananları doğru anlamak ve güçlü olmaktan geçmektedir.

³ Buradaki “musalla taşı” istiaresinin Cahit Sıtkı Tarancı'nın *Otuz Beş Yaş* şiirindeki *Bir namazlık saltanatın olacakt/Taht misali o musalla taşında* ifadesiyle olan benzerliğini hatırlatmak isteriz.

AKİF'İN ŞİİRLERİNDE ZAMANA YÜKLENEN SIFATLAR

II. Meşrutiyet döneminin İslâmcı münevverlerinden birisi olan Akif'in (Gür, 2007: 373-427; Çetin, 2007: 428-447; Erişirgil, 2006: 3-391; Düzdağ, 1989: 38-45), biraz da o yılların kendisinde oluşturduğu ruh hali ile yaşadığı devre atfettiği bazı sıfatlar vardır. Akif, yaşadığı dönemi daha çok “**yirminci asır**” ibaresiyle tanımlar. Devriyle ilgili olumlu veya olumsuz bir şeyler söyleyeceği zaman genelde bu ifadeyi seçer. Bu sıfatların bir diğeri “zaman”ın artık “**haç'ın istila zamânı**” oluşudur. Burada “haç”ın Batı'nın ve Hristiyanlığın sembolü olduğunu unutmamak gerekir:

“Ezânlar sustu... Çanlar inletip durmakta âfâki.

Yazık: Şark'ın semâsından Hilâl'in geçti işrâki!

Zaman artık **Salib'in devr-i istîlâsı**, ilhâki.” (Ersoy, 1988: 178)

Akif'in yaşadığı zamana yüklediği bir başka sıfat “**zamân-ı ulûm/asr-ı ulûm**”dır. Bu nitelermeler, Sadullah Paşa'nın “Ondokuzuncu Asır” (Kaplan, 1988: 68-72) adlı manzumesindeki;

‘Zamân zamân-ı terakkî cihân cihân-ı ulûm

Olur mu cehl ile kâbil bekâ-yı cem'iyât”

şeklinde ifade ettiği görüşlerini çağırıştırır:

“Hülâsa millet'in efrâdı bilgiden mahrûm.

Unutmayın şunu lâkin: “**Zamân: Zamân-ı ulûm!**”

Zamân zamân-ı ulûm olmasaydı böyle, yine,

-Kemâl-i şevk ile mâdem atılmışız dîne-

Okur yazar olacaktık sıyâneten dîni:

Onun ma'ârife vâ-beste, çünkü te'mîni” (Ersoy, 1988: 247).

Bu cehâlet yürümez; asra bakın: **Asr-ı ulûm!**

Başlasın terbiyeniz, âilelerden oğlum.” (Ersoy, 1988: 116)

Akif'in şiirlerinde rastlanan çarpıcı bir zaman algısı da “**ihtisâr-ı zamân**”dır. “Kısalan/hızlanan zaman” şeklinde bugünkü Türkçeye çevirebilecek bu nitelme Avrupa'nın bilimsel gelişmeleriyle de ilgilidir:

“Mesâfe kaydı, mekân kaydı bilmiyor insân;

Dakikanın boyu: Sâ'at. Ne ihtisâr-ı zamân!

Evet kucaklıyor eb'âdı berk olup nâgâh,

Harîtanın üzerinden nasıl geçerse nigâh!” (Ersoy, 1988: 291)

“Yirminci asır” Batı dünyasının “istila”larının somut olarak kendisini göstermeye başladığı bir zaman dilimine rastlar. Müspet bilimlerdeki gelişmeler ve bu gelişmelerin hayatı “hız”la değiştirmesi, bu değişime ayak uyduramayanları tehdit eder hale gelmiştir.

MEHMET AKİF'İN AVRUPA'YA BAKIŞI

Başını Ahmet Midhat Efendi ve Namık Kemal gibi Tanzimat dönemi aydınlarının çektiği sentezci görüşün bir takipçisi olarak görülebilecek olan Mehmet Akif'i, hem kendi devrinde hem de devrinden sonraki dönemlerde birçok Türk aydınından ayıran temel niteliklerinden biri Avrupa'ya bakışındaki objektifliğidir. Onun bu objektifliğinin en önemli sebeplerinden biri, daha önce de belirtildiği gibi, Fransızca'yı iyi derecede bilmesi ve Avrupa'yı bizzat görüp yakından tanımasıdır. Bu bahse Akif'in millî mücadele yıllarında Kastamonu'da, Nasrullah Camii'nde verdiği vaazda anlattığı bir anekdotla giriş yapmak yararlı olacaktır. Anekdotu nakleden Akif'in yakın dostu Mısırlı Prens Abbas Halim Paşa'dır. Abbas Halim Paşa, Akif'in de hocası olan “irfânına, ulüvv-i cenâbına” hayran olduğu Hoca Kadri Efendi'yi (Birinci, 2008: 18-25) yakından tanır ve takdir eder. Bir aralık yolu Paris'e düştüğünde, o dönemde burada bulunan Kadri Efendi'yi ziyarete gider ve ona şu soruyu sorar:

“Hocam, senelerden beri burada oturuyorsun. Şark'ın, Garb'ın ulûmuna, fûnûnuna cidden vâkıf bir nâdire-i fıtratsın. Yakînen gördüğün şeyler tabiidir ki tecrübeni, görgünü arttırmıştır. Öğrenmek isterim, Avrupalıları nasıl buldun?”

-Paşa! Bu adamların güzel şeyleri vardır. Evet çok güzel şeyleri vardır. Lâkin şunu bilmelidir ki o güzel şeylerin hepsi, evet hepsi yalnız kitaplarındadır.”

Mehmet Akif Ersoy'un Avrupa'ya bakışının özü, siyasi ve kültürel değerlerini göz ardı etmeden Batı'nın birbirine ters bu iki yüzünü ifade etmek için kullandığı aşağıdaki kısa yorumdadır:

“Hakikat, Hoca merhûmun dediği gibi Avrupalıların ilimleri, irfânları, medeniyetteki, sanâyideki terakkîleri inkâr olunur şey değildir. Ancak insâniyetlerini, insânlara karşı olan mu'amelelerini kendilerinin maddiyâtta bu terakkîleriyle ölçmek katıyken doğru değildir. Heriflerin

ilimlerini, fenlerini almalı. Fakat kendilerine aslâ inanmamalı, aslâ kapılmamalıdır.”(Ersoy, 1920: 249-259)

Yukarıdaki son cümlede Mehmet Akif'in Avrupalıların yüzlerindeki “maske”ye ve “iki yüzlülük”lerine atıfta bulunduğu açıktır.

a) Olumlu Bakış

Avrupa'nın Türk milletini tarih sahnesinden silme isteğini fark eden ve çok büyük bir tehlike ile karşı karşıya olduğumuzu bilen Akif, böyle bir ruh hâliyle bile bu medeniyet dairesinin olumlu yönlerini görmezlikten gelmez. Bu, onun çocukluğundan beri aldığı dinî eğitimin kendisine kazandırdığı “ölmüş ve kokmaya başlamış bir köpeğin dişlerinin güzelliğini fark etme” hassasiyetidir.

Akif'in Avrupa'ya bakışındaki olumlu tavra, Asım'la olan diyalogları örnek olarak verilebilir. O, milletinin zor günlerinde tahsilini yarıda bırakarak ülkesine dönen bu kahramanı, eğitimi tamamlamak üzere tekrar Berlin'e gönderir. Çünkü ilimsizlik esarete kapı aralar (Baydar, 2008: 84-91):

“Gezmeğin ortada, oğlum, sokulun bir sapaya,
Varsa imkânı, yarın avdet edin Avrupa'ya.
-Amca Bey!

-Nâfile Âsım, seni hiç dinlemeyiz...

Çünkü sen bir kişisin, biz bakalım öyle miyiz?
Ben.. baban.. sonra Melek... tutturamazsın ne desen...

Hadi tahsîlini ikmâle tez elden, hadi sen!

Çünkü milletlerin ikbâli için, evlâdım,
Ma'rifet, bir de fazîlet... İki kudret lâzım. (Ersoy, 1988: 405-406)

Akif, bütün bu söylediklerinden sonra şu tavsiyeyi de unutmaz:

Bu cihetten, hani, hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
Sâde Garb'ın, yalnız ilmîne dönsün yüzünüz.” (Ersoy, 1988: 407)

Akif'in Avrupa'ya ve Avrupa medeniyetine olumlu bakışı, daha önce de belirtildiği gibi, belli bir çerçeve içinde gelişir. O çerçeveye göre, millî kimliğimizi kaybetmeden bir an önce Avrupa medeniyetini-ilmini memleketimize getirmemiz gerekmektedir. Çünkü bunlar olmadan hiçbir şekilde yaşamak ve hürriyetimizi muhafaza etmek mümkün değildir:

“Sırr-ı terakkînizi siz,
 Başka yerlerde taharrîye heveslenmeyiniz.
 Onu kendinde bulur yükselecek bir millet;
 Çünkü her noktada taklîd ile sökmez hareket.
 Alınız ilmini Garb'ın, alınız san'atini;
 Veriniz hem de mesâînize son sür'atini.
 Çünkü kâbil değil artık yaşamak bunlarsız;
 Çünkü milliyeti yok san'atın, ilmin yalnız,
 İyi hâtırda tutun ettiğim ihtârı demin:
 Bütün edvâr-ı terakkîyi yarıp geçmek için,
 Kendi “mâhiyyet-i rûhiyyeniz” olsun kılavuz.
 Çünkü beyhûdedir ümmid-i selâmet onsuz.” (Ersoy, 1988: 172)

Zaman zaman; “**Ne deyim dinleri bâtılsa, herifler insan.**” (Ersoy, 1988: 359) diyerek Batı insanına olumlu yaklaşımlar da gösteren Akif, medreseler ile Batılı tarzda yeni açılan okulları karşılaştırdığı bir şiirinde, eğitim alanındaki gelişmelerin henüz yeterli seviyede olmadığına vurgu yapar. Burada, dolaylı olarak, Avrupa'nın ilminden istifade etmeye bir süre daha devam etmemiz gerektiği düşüncesi vurgulanır:

“Bir alay mekteb-i âli denilen yerler var;
 Sorunuz bunlara millet ne verir? Milyonlar.
 Şu ne? Mülkiyye. Bu? Tıbbiyye. Bu? Bahriyye. O ne?
 O mu? Baytar. Bu? Zirâat. Şu? Mühendishâne.
 Çok güzel, hiçbiri hakkında sözümlük yok; yalnız,
 Ne yetiştirdi ki şunlar acabâ? Anlatınız!
 İşimiz düştü mü tersâneye, yâhud denize,
 Mutlakâ, âdetimizdir, koşarız İngiliz'e.
 Bir yıkık köprü için Belçika'dan kalfa gelir;
 Hekimin hâzıkı bilmem nereden celbedilir.
 Meselâ bûdce hesâbâtını yoktur çıkarın...”

Hadi mâliyyeye gelsin bakalım Mösyö Loran.

Hani tezgâhlarınız nerde? Sanâyi nerde?

Ya Brüksel’de, ya Berlin’de, ya Mançester’de!

Biz ne müftî, ne imâm istemişiz Avrupa’dan;

Ne de ukbâda şefâ’at dileriz Rimpapa’dan.

Siz gidin bunları ıslâha bakın peyderpey;

Hocadan, medreseden, vazgeçiniz, Vâlî Bey” (Ersoy, 1988: 354-355)

Mehmet Akif’in Batı’nın müspet ilimlerine bakışı genelde olumludur, çünkü “bunlarsız” yaşamak artık mümkün değildir. Dinlerinin “bâtıl” olmasından hareketle Batı’daki gelişmelere kayıtsız kalmak kendi sonumuzu hazırlamak anlamına gelir.

b) Olumsuz Bakış

Akif’in Avrupa medeniyetine olumlu bakışı daha çok Avrupa’nın kitapları ve ilmi üzerinde yoğunlaşır. Olumsuz bakışının merkezinde ise Türk halkını ve aydınlarını aydınlatmak isteyen, her iki kesime de Avrupa’nın görünen yüzünün arkasındaki gerçek niyetini sezdirmeye çalışan bir tavır sezilir. Akif’in bu olumsuz bakışını incelemeye geçmeden önce, onda, böyle bir fikrin oluşmasına sebep olan yaklaşımı, bir İngiliz’in ağzından dinlemekte fayda vardır. Bu İngiliz, Mısır’ıyla, Hindistan’ıyla ve Osmanlı’sıyla Müslümanların sonlarının geldiğini, bunu gerçekleştirmek için de gerekirse her türlü hileye başvuracaklarını dile getirir:

“Ne söyleyip duruyor, görmedin mi İngiliz’i:

“Üzülmeysin, yaşamaktan kesin ümidinizi!

Hakikat ortada, manâsı var mı evhâmın?

Bilirsiniz ki: Mısır, kâinât-ı İslâm’ın

O sıksa gövdesi üstünde âdetâ kafası;

Diyâr-ı Hind ise, göğsünde kalb-i hassâsı;

Sizinkiler de, kımıldanmak isteyen koludur.

Ki boş bırakmaya gelmez, ne de olsa korkuludur!

Biz İngiliz olup hâli önceden müdrik;

O beyne pençeyi taktık, o göğse yerleştik.

O hâlde bir kolu kalmış ki bizce çullanacak,
 Yolundadır işimiz bağladık mı kısıvrak!
 Hem öyle zorla değil, çünkü 'fıkr-i kavmiyyet'
 Eder bu gayeyi teshile pek büyük hizmet.
 O tohm-i lâneti baştan saçıp da orta yere,
 Arab'la Türk'ü ayırdık mı şöyle bir kerre,
 Ne çırpınır kolu artık, ne çırpınır kanadı;
 Halîfenin de kalır sâde bir sevimli adı!
 Donanmamızla verip, sonra, Şark'ı velveleye,
 Birinci hamlede bayrak diker Çanakkale'ye;
 İkinci hamleye Dârü'l-Hilâfe! der çekeriz!" (Ersoy, 1988: 307)

İngiliz'in söyledikleri lafta kalmamış, gerçekleşmesi yönünde önemli aşamalar kat edilmiştir. Meselâ;

"Tunus'ta, Fas'ta, Cezâyir'de, Çin'de, İran'da,
 Cava'yla, hitta-ı Hindî'de, belki Afgan'da,
 Sibiryâ, Hive, Buhârâ, Kırım muhîtinde,

Yaşarken ehl-i salîbin nüfûzu altında" (Ersoy, 1988: 249) mısralarında görüldüğü gibi bu durum artık yaşanmaya başlanmıştır. Bu konuya İslâm coğrafyasından birçok örnek verilebilir. Afrika'da Fransızların yaptıkları:

"Hesâba katmıyorum şimdilik bizim yakada
 Sönen ocakları; lâkin zavallı Afrika'da,
 Yüz elli bin kadının tütmüyor bugün bacası.
 Ne körpe oğlu denilmiş, ne ihtiyar kocası,
 Tutup tutup getirilmiş –Fransız askerine
 Siperlik etmek için- saff-ı harbin önlerine." (Ersoy, 1988: 297)

Meselâ Hindistan'da İngilizlerin yaptıkları:

"Biraz da geçmeyi ister misin bizim yakaya?"

Al işte bir günü mâtemsiz olmiyan Asya!
O eski mabed-i irfân, o mehd-i İbrâhîm;
O şimdi, boynu bükülmüş zavallı hâk-i yetîm!
Zamân-ı rüşdünü andıkça ağlasın dursun,
İkiz vesâyeti altında İngiliz'le Rus'un.
Sülük benizli vasîler ne emdiler kanını,
Mecâli kalmadı artık çıkardılar cânını!
Bütün hazâini Hind'in, o muhteşem yurdun,
Gider de hırsını teskîne üç şakî lordun;
Zavallı yerliyi kıtlık zamân zamân kemirir;
Bu, kan tükürmeye baksın... O, muttasıl semirir!” (Ersoy, 1988: 298)

Bu durum sadece Hindistan ve Afrika ile de sınırlı değildir, Müslüman coğrafyası baştan ayağa işgal edilmiştir ve bu feci hâlden kurtulmak istemektedir:

“Ne hüsrândır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
Serâpâ Garb'a çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdı! (Ersoy, 1988: 436)
Asırlardır ki; İslâm'ın bu her gün çiğnenen yurdu,
Asırlar geçti, hâlâ bekliyor ferdâ-yı mev'ûdu!” (Ersoy, 1988: 437)

Mehmet Akif'in Batı'ya olumsuz bakışının altında, yukarıda sadece birkaç örneği verilen yaşanmış acı tecrübeler yatmaktadır ve Batı'nın “**gayz**”ı devam etmektedir:

“Garb'ın ebedî gayzı ederken seni me'yûs
İslâm'a göz açtırmayacak, dersen, o kâbûs” (Ersoy, 1988: 434)
Siz ki son lem'a-i ümmîdisiniz İslâm'ın,
Dayanın gayzına artık medenî akvâmın!” (Ersoy, 1988: 165)

İstiklâl Marşı'nda medeniyeti tek diş kalmış canavara benzeten Akif, bir başka şiirinde;

“ ‘Medeniyet’ size çoktan beridir diş biliyor;

Evvelâ parçalamak, sonra da yutmak diyor." (Ersoy, 1988: 1888) diyerek konuyu özetler.

Batı'nın fen bilimlerindeki gelişmelerine kayıtsız kalmayan Mehmet Akif, bu medeniyet dünyasının "iki yüzlü" ve "istilacı" yönünü de görmezden gelmez. Hatta bu durum zaman zaman "medeniyet" kavramını olumsuzlamaya kadar varır.

c) Olumlu ve Olumsuz Yaklaşımların Karşılaştırılması

Mehmet Akif'in yukarıda özetlenmeye çalışılan bu yaklaşımlarının yanında, toplumun aydın kesiminin bir kısmı ile Türk halkının Avrupa'yı zaman zaman olumlu zaman zaman olumsuz algılayış tarzları, o dönemin İslâm coğrafyasında, zihinlerin ne kadar karışık olduğunu göstermesi açısından önemlidir.⁴

Akif'in Batı dünyası ile Doğu âlemini realist bir tavırla ve genel anlamda değerlendirdiği mısralarına bakıldığında, bu iki medeniyet arasındaki farklar kendiliğinden ortaya çıkar:

"Bakın mücâhid olan Garb'a şimdi bir kerre:

Havaya hükmediyor kâni olmuyor da yere.

Dönün de âtil olan Şark'ı seyredin: Ne geri!

Yakında kalmayacak yeryüzünde belki yer!" (Ersoy, 1988: 229)

Avrupa'ya giden gençlerimizle Hintli gençleri karşılaştıran Akif, halktan kopmamaları ve milliyet hislerini kaybetmemeleri yönüyle onları bizimkilerden üstün bulur:

"Hele hayrân kalır insân yetişen gençlere de

Bunların bir çoğu tahsîl eder İngiltere'de;

Sonra dindaşlarının rûhu olur, kalbi olur,

Çünkü azminden, ölüm çıksa, o dönmez sokulur.

Öyle maymun gibi taklide özenmek bilmez;

⁴ Bu kafa karışıklığı ve Batı'yı yanlış anlama bahsinde Türk kültüründeki en doğru ve hâlâ geçerliliğini devam ettiren tespitlerden birisini Sait Halim Paşa yapmıştır: *Orada debdebe ve dârât içinde şaşaalı, safâ bahş eden zevklerle dolu, parıltılar saçan bir medeniyet gördüler. Bu parlak medeniyetin ışıklar saçan cemaliyle gözleri kamaştı. Bu medeniyetin eserlerini, o medeniyeti meydana getiren sebepler zannettiler. Garb'ın ahlâk ve yaşayışını memleketlerine de tatbik etmenin, derilerine çare olacağına inandılar.* (Bilgi için bkz: Sait Halim Paşa, (tarihsiz). *Buhranlarımız*, Yayına Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, Tercüman 1001 Temel Eser, s. 116.)

*Hiss-i milliyeti sağlamdır onun, eksilmez.
Garb'ın almışsa herif, ilmimi almış yalnız,
Bakıyorsun: Eli san'atlı, fakat, tırnaksız!
Fuhşu yok, içkisi yok, himmeti yüksek, gözü tok;
Şer'-i masûma olan hürmeti bizlerden çok.” (Ersoy, 1988: 157)*

Rusya Müslümanlarının durumu da bizden farklı değildir. “**Züppe**”lik orada da ortaya çıkmış, dine karşı olumsuz tavırlar alenîleşmiştir:

*“Yalnız, ehline gitsin bu emekler... Olur a,
İş bizim Avrupa yârânına benzer sonra!
Hâli islâh edecekler, diyerek kaç senedir
Bekleyip durduğumuz zübbelerin tavrı nedir?
Geldi bir tanesi akşâm, hezeyânlar kustu!
Dövüyordum, bereket versin, edebsiz sustu.
Bir selâmet yolu varmış... O da neymiş: Mutlak,
Dini kökten kazımak, sonra evet, Ruslaşmak!” (Ersoy, 1988: 151-152)*

Bati'yı yanlış tanımanın Türk toplumunda, zamanla, çok ilginç yansımaları oluşmaya başlamıştır. Çocuk doğurmak için Paris'e giden, Fransız'ın fuhşundan, Alman'ın birasından başka hiçbir şeylerini -ilmini, edebiyatlarını- görmeyen bir kesim ortaya çıkmıştır:

*“Kadın, erkek koşuyor borç vererek Avrupa'ya...
Sapa düşmekte sizin şıklara, zannım, Asya!
Hakk'a tefvîz ile üç tane yetişmiş kızını;
Taşıyanlar varmış buradan baldızını,
Analık ilmi için Pâris'e, yüksünmiyerek...
Yük ağır, ecri de nisbetle azîm olsa gerek! (Ersoy, 1988: 163)
Fransız'ın nesi var? Fuhşu, bir de ilhâdı;
Kapıştı bunları “yirminci asrın evlâdı”
Ya Alman'ın nesi var zeuki okşayan? Birası;*

Unuttu ayranı, ma'tûha döndü kahrolası!
 Heriflerin, hani, dünyâ kadar bedâyi'i var:
 Ulûmu var, edebiyâtı var, sanâyi'i var.
 Giden birer avuç olsun getirse memlekete;
 Döner muhîtimiz elbet muhît-i ma'rifete.
 Kucak kucak taşıyor olmadık mesâvîyi;
 Beğenmesek, "medeniyet" diyor, inandık, iyi!" (Ersoy, 1988: 255)

Akif'in, bütün bu yaklaşımlar içerisinde en çarpıcı tespitleri, aydın kesimle halkın Avrupa'ya bakış açılarındaki farklılıklara dikkati çektiği yerlerdedir. Bu farklılıklar, her iki kesimin de bu medeniyet dairesini doğru anlayamadığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu yanlış algı, o günden bugüne, askerî, siyasi, ekonomik, kültürel vb. birçok alanda yaşanan problemlerin zeminini teşkil etmesi yönüyle de mühimdir. Aydınlarımıza göre hiçbir konuda taviz vermeden Batı'yu taklit etmeli ve gelişmemizin önündeki en büyük engel olan din kaydını ortadan kaldırmalıdır:

"Mütefekkir geçinenler ne diyor sizde bakın:
 'Medeniyette teâlisi umûmen Şark'ın,
 Yalnız bir yolu takîb ederek kâbildir;
 Başka yollarda selâmet gözeten gâfildir.
 Bakarak hangi zemînden yürümüş Avrupalı,
 Aynı izden sağa, yâhud sola hiç sapmamalı.
 Garb'ın efkârını mâl etmeli Şark'ın beyni;
 Duygular çıkmalı hep aynı kalıptan; yâni:
 İçtimâî, edebî, hâsılı her meselede,
 Garb'ı taklîd edemezsek, ne desek beyhûde.
 Bir de din kaydını kaldırmalı, zîrâ o belâ,
 Bütün esbâb-ı terakkîmize engel hâlâ!" (Ersoy, 1988: 167)

Halk ise Batı'nın her şeyine düşmandır. Yeniliklere o derece karşıdır ki teceddüt namına gökten vahiy de inse bunu ciddiye almaz:

"Gelelim şimdi ne merkezde avâmın hissi..."

Şüphe yoktur ki tamâmiyle bu fikrin aksi:
 Görenek neyse, onun hükmüne münkâd olarak,
 Garb'ın efkârını, âsârını düşman tanımak;
 Yenilik nâmına vahy inse kabûl eylememek.
 Şöyle dursun o teceddüd ki dışardan gelecek,
 Kendi milliyetinin kendi muhâtinde doğan,
 Yerli hem haklı teceddütlere hatta udvan!
 Müşterek hissi budur işte avâmın sizde." (Ersoy, 1988: 168)

Bu çekişme, belli bir süre sonra halkta, aydınların her söylediğinin yanlış olduğu düşüncesini doğurur ve "**fen okuma**"nın insanları doğru yoldan çıkardığı fikrinin yaygınlaşmasına neden olur. Akif, halktaki ilme karşı kayıtsızlığın özünde bu çekişmenin yattığını düşünür.

YİRMİNCİ ASRİN MASKESİ

Menşei Batı dillerine ait olan "**maske**" kelimesi –Lâtince *masca*; Fransızca *masque* İtalyanca *maschera*- "boyalı karton, kumaş, plastikten yapılmış olan ve başkalarınca tanınmamış olmak için yüze geçirilen yapma yüz" anlamına gelir. Kelimenin bu makalede bizi ilgilendiren mecazî anlamı ise; "gerçek duyguları veya bir şeyin gerçek görünüşünü gizleyen aldatici görünüş, davranış" şeklindedir.⁵ Mehmet Akif, birçok şiirinde Batı'nın gerçek yüzünü saklamak için cezbedici ve aldatici maskeler kullandığını, bu maskeler sayesinde bütün Doğu dünyasını işgal etmeye, köleleştirmeye, sömürmeye çalıştığını söyler. Akif'in şiirlerinde iki çeşit maskeyle karşılaşılır:

a) Dolaylı Olarak Maske

Mehmet Akif, bazı şiirlerinde, doğrudan "**maske**" kelimesini kullanmadan "**medenî Avrupa**"nın ikiyüzlülüğüne, riyakârlığına atıfta bulunur. 1914 yılında Teşkilât-ı Mahsûsa'nın verdiği görevle Berlin'e giden Akif, müttefikimiz Almanlara karşı iyi hisler içindedir (Okay, 1989: 3-142). İşte bu olumlu hislerle bir Alman annesine hitaben yazdığı satırlarda, Türk kadınlarının içinde buldukları durumu anlaması temennisiyle, Avrupa medeniyetinin hastalıklarından bahseder. İronik bir

⁵ *TDK Türkçe Sözlük*, (1988). Cilt: 2, Ankara: TDK Yayınları, s. 992-993. (Daha geniş bilgi için bkz: "Maske", (1992). *Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, İstanbul: Sabah Gazetesi Yayınları, Cilt: 13, s. 211-212.)

üslupla, Garb'ın hisli vicdanının(!) biner biner ölen Müslümanları görmediğini, bütün acı ve feryatların Batı ufuklarına gelince yok olduğunu söyler. Hatta bu kötülükleri yapanlar Batılıların gözünde birer kahramandırlar. Müslümanların akan kanlarını gurubun kızılığını seyreder gibi kayıtsızca seyreden Avrupalılar, bunları yapan cellatları da alkışlarlar. Bu yüzden Avrupalı denince kadınlarımızın aklına; ruhu sağır, kalbi hissiz, sonsuza kadar kinini sürdürmeye niyetli düşman topluluğu gelir. Akif, bütün bu nedenlerin oluşturduğu olumsuz ön yargıların aslında birer hurafe olduğunu ispat etmesi için Alman anneden “**dostluk eli**”ni Şark'a uzatmasını ister:

“Benât-ı cinsini bilsen neler neler çektil!

Onun netîce-i ikâzıdır ki: “Avrupalı”

Denince rûhu sağır, kalbi his için kapalı,

Mü'ebbeden bize düşmân bir ümmet anlardık.

Hayır, bu an'enenin hakkı yok, deyip artık,

Benât-ı cinsine göstermek isterim seni ben.

Yabancı durma ki pek âşinâsınız kalben.

O annecikler için duyduğun hurâfeyi at!

*Düşünme **dest-i musâfâtı** Şark'a doğru uzat.”* (Ersoy, 1988: 299-300)

Herkese eşitlikten ve adaletten bahseden Avrupa, Rusya'daki zulmü görmezlikten gelir. Çünkü Avrupa sadece kendisini ve menfaatini ilgilendiren haksızlıklara müdahale eder ki, bu da onun “**ikiyüzlülük**”ünü gösterir:

“O zamân Rusya'da hâkimdi yaman bir tazyîk...

Zulmü sevdirmek için var mı ya başka tarîk?

Düşünen her kafanın mutlak ezilmekti sonu!

Medenî Avrupa, bilmem, niye görmezdi bunu?” (Ersoy, 1988: 149)

Mehmet Akif'in, şiirlerinde, “**maske**” kelimesine anlam olarak en yakın bir diğer sözcük, “**perde**”dir. Şaire göre, I. Dünya savaşı, karagöz oyunundan daha beter bir maskaralıktır. Avrupa'nın karanlıkta pek seçilmeyen yüzünü bu savaş bütün çıplaklığıyla ortaya çıkarmıştır:

“O, demin, ‘*harb-i umûmî*’ dediğin maskaralık,
Karagöz’den de beter, kıymeti yok beş paralık.

Perde sıyrıldı, işin kalmadı hiçbir hüneri,

Her bakan sezdi karanlıkta sinen çehreleri.” (Ersoy, 1988: 395)

Mehmet Akif’e göre Batı dünyası, yaptıklarından veya yapması gerektiği halde yapmadıklarından hareketle sürekli “iki yüzlülük” içindedir.

b) Avrupa’nın Maskeli Vicdanı

Mehmet Akif Ersoy, aynı zamanda *Safahat*’ın müstakil bölümleri olan “Hakkın Sesleri” ve “Âsım” isimli iki şiirinde “**maske**” kelimesini kullanarak Avrupalıların ikiyüzlülüklerine doğrudan vurgu yapar. Bu şiirlerden ilkinde “**maske**” soyut anlamda vicdanlara; diğerinde somut olarak yüze takılmıştır. Aynı duyguları dile getiren ve dolayısıyla birbirine çok benzeyen bu iki şiirin ortak yönleri, metinlerden hareketle şöyle karşılaştırılabilir:

Ey, bu toprakta birer na’ş-ı perîşân bırakıp,
Yükselen, mevkib-i ervâh! Sakın arza bakıp;
Sanmayın: Şevk-ı şehâdetle çoşan bir kan var...
Bizde leşten daha hissiz, daha kokmuş cân var!
Bakmayın, hem tükürün **çehre-i murdân**mıza!
Tükürün: Belki biraz duygu gelir ârımıza!
Tükürün **cephe-i lâkayd**ına Şark’ın, tükürün!
Kuşkulansın, görelim, gayreti halkın, tükürün!
Tükürün milleti alçakça vuran darbelere!
Tükürün onlara alkış dağıtan **kahpelere**!
Tükürün **Ehl-i Salib**’in o **hayâsız yüzüne**!
Tükürün onların aslâ güvenilmez sözüne!
Medeniyet denilen maskara **mahlûku** görün:
Tükürün **maskeli** vicdânına **asrın**, tükürün!
Hele ilânı zamânında şu mel’ûn harbin,
‘Bize efkâr-ı umûmiyyesi lâzım Garb’ın;
O da Allâh’ı bırakmakla olur’ herzesini,
Halka îmân gibi telkîn ile, dînin sesini,
Susturan aptalın idrâkine⁶ bol bol tükürün!
(Ersoy, 1988: 183)

-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara’ya-
Kaç donanmayla sarılmış ufacak bir karaya.
Ne **hayâsızca** tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde -gösterdiği vahşetle ‘bu bir Avrupalı’
Dedirir- yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!
.....
Ah o **yirminci asır** yok mu, o **mahlûk-ı asil**,
Ne kadar gözdesi mevcûd ise hakkıyla, sefil,
Kustu Mehmetçiğin aylarca durup karşısına;
Döktü karındaki esrârî hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o **yüz**...
Medeniyet denilen **kahpe**, hakikat, **yüzsüz**.
.....
Sen ki, son **Ehl-i Salib**’in kırarak savletini,
Şarkın en sevgili sultânı Salâhaddin’i,
Kılıç Arslan gibi iclâlîne ettin hayrân...
Sen ki, İslâm’ı kuşatmış, boğuyorken hüsrân,
(Ersoy, 1988: 388)

⁶ Mehmet Akif’in şiirlerinde en belirleyici anahtar ifadelerden birisi “idrâk”tir. Özellikle onun, bu kelimenin geçtiği: *Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp ilhâmü/Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâm’ı* şeklindeki beyti önemlidir (Ersoy, 1988: 381).

- Her iki metinde ortak olan kavramları şunlardır: Maske/ maske, asır/ yirminci asır, mahlûk/ mahlûk-ı asîl, hayâsız/ hayâsız, medeniyet/ medeniyet, yüz/ yüz-yüzsüz, ehl-i salîb/ ehl-i salîb, kahpe/ kahpe...
- İki metinde de bulunan bu sekiz ortak kelime ve kavramda, şiir sanatı bakımından, en önemli anahtar sözcük “**maske**”dir. “**Maske**” dışındaki diğer önemli kelimeler; “**yirminci asır**”, “**medeniyet**” ve “**ehl-i salîb**” şeklinde sıralanabilir.
- Batı/Medeniyet dünyası, kendisi dışındaki milletlere yüzüne “**maske**” takarak, yani olduğu gibi görünmeyerek ikiyüzlü olarak yaklaşmaktadır.
- Bu nedenle, bu durum, bizim gibi ülkelerde, başlangıçta, Batı dünyasıyla ve medeniyet kavramıyla ilgili olumlu düşüncelerin doğmasına sebep olmakta ve şairin ifadesiyle Batı/medeniyet bize “**asîl**” olarak görünmektedir.
- Batı/Medeniyet'in gerçek yüzünün ortaya çıkması için yüzündeki ve vicdanındaki bu “**maske**”lerin yırtılması gerekmektedir. Bu da tarihimizde “**Çanakkale Savaşı**”yla olmuştur.
- Batı'nın yüzündeki “**maske**”nin düşmesine sebep olan Çanakkale Savaşı, ehl-i salîb/haçlı ordularının Türklere/Müslümanlara karşı yaptıkları son haçlı seferidir.
- Bu savaş; Batı medeniyetinin sadece yüzündeki ve vicdanındaki “**maske**”leri düşürmemiş, gerçek kimliğini de ortaya çıkarmıştır: Batı/medeniyet, Mehmet Akif'e göre; yüzüzdür, kahpedir, hayâsızdır, maskara mahluktur, sefildir...

Dolayısıyla Mehmet Akif Ersoy, yirminci yüzyılın “**maske**”sini 1914-1915'li yıllarda düşürmüş, Batı'nın bütün gelişmişliğine ve ilmine rağmen gerçek yüzünün sefil olduğunu ortaya koymuştur. Bu sözlerin, Balkan hezimetini, Çanakkale Savaşı ve zorlu millî mücadele yıllarının hüküm sürdüğü bir zaman diliminde söylenilmesi, konunun ciddiyetini ve doğruluğunu destekler mahiyettedir.

SONUÇ

Mehmet Akif Ersoy yaşadığı dönemde milletin vicdanı olmuş bir şairdir. Onun için tam anlamıyla “kendisini milletine adanmış insan” denebilir. Çünkü o milleti için yazmış ve konuşmuş, milleti için cami cami, kürsü kürsü dolaşmış bir Türk münevveridir.

Özellikle II. Meşrutiyet yıllarının zor günlerinde milletin içinde bulunduğu hâli anlamaya çalışmış ve böylesine kötü bir durumun ortaya çıkışının sebepleri üzerinde kafa yorar. Bütün konuştuğlarında ve yazdıklarında idrakini hikmetle süslemiş bu şair, “münevver/mütefekkir şair” unvanını hak eder.

- Mehmet Akif, “zaman” kavramının insanların kurguladığı bir olgu değil, onları belirleyen ve dönüştüren bir kuvvet olduğunun farkındadır.
- Soyuttan somuta doğru ilerledikçe Mehmet Akif’in yaşadığı dönemde tarihsel süreç olarak zaman, meydana gelen hadiseler sebebiyle gittikçe menfi anlamlara bürünür ve bu kavramı olumsuz sıfatlar belirlemeye başlar. Akif’te zaman “**yirminci asır**” kavramıyla özdeşir. Geçmişten geleceğe akan bir ırmak/süreç olan bu kavram “**yirminci asır**”da âdeta donar. Ayrıca zaman; “**haç’ın istila**” zamanıdır, “**ilimler**” zamanıdır. Yirminci asır, bilimdeki gelişmeler sayesinde “**sürat/hız asrı**” olmuştur.
- Mehmet Akif yaşadığı dönemin bir tanığı ve aydını olarak Batı dünyasını tarafsız bir gözle değerlendirir. Avrupa’nın olumlu yanlarını, bilimini, fennini takdir ederken; olumsuz yanlarını, ahlâksızlıklarını, ikiyüzlülüklerini, sömürgeci anlayışlarını ciddi bir şekilde eleştirir.
- Akif, hem aydınların hem de halkın Avrupa’yı yanlış anladıkları görüşündedir. Avrupa ile içli dışlı olan Türk aydınlarının halktan ve halkın değerlerinden kopuk olması zamanla avam tabakasında, bu kesime karşı olumsuz bir bakış açısının oluşmasına sebep olur. Bu olumsuz tavır da aydınlar eliyle yurda getirilen bütün değerlere karşı ciddi bir aksüamel doğurur.
- Mehmet Akif Ersoy, yazdıklarıyla ve söyledikleriyle Batı’nın yüzüne taktığı “**maske**”yi düşürerek gerçek yüzünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu yönüyle günümüze de ışık tutan şair, bıraktığı eserlerle kendinden sonraki nesilleri de uyandırmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- BAYDAR, M. Ç., (2008), “Mehmet Akif'te İlm-i Fen Telakkisi; Teknik Buluşlara İnanmak, İnanmanın Bir Cüzü müdür?”, *Vefatının 71. Yılında Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni Mehmet Akif Dönemi ve Çevresi*, Ankara.
- BİRİNCİ, A. (2008), “Mehmet Akif'in Tahsil Hayatından Bir İsim: Hoca Mehmet Kadri Efendi”, *Vefatının 71. Yılında Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni Mehmet Akif Dönemi ve Çevresi*, Ankara.
- ÇETİN, N. (2007), “Günümüze Işık Tutan ‘Münevver Aydın’ Mehmet Akif Ersoy”, *II.Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DÜZDAĞ, E. (1989), *Mehmet Akif Hakkında Araştırmalar 1*, İstanbul: Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- DÜZDAĞ, M. E. (1989), “İslâmcılığı”, *Mehmet Akif Hakkında Araştırmalar 2*, İstanbul: Mehmet Akif Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- ENGİNÜN, İ. (1986), “Mehmet Akif'in Şiirinde Irony”, *Ölümünün 50. Yılında Mehmet Akif Ersoy*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- ENGİNÜN, İ. (1991), “Mehmet Akif'in Şiiri”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- ERİŞİRGİL, M. E. (2006), *Bir İslâmcı Şairin Romanı Mehmet Akif*, Ankara: Nobel Yayınları.
- ERSOY, M. A. (1988), *Safahat*, Yayına Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- ERSOY, M. A. “Mevize Nasrullah Kürsüsünde”, *Sebülürreşâd*, Cilt: XVIII, Nr. 464, 25 Teşrin-i sâni 1336/1920.
- GÖKÇEK, F. (2005), *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- GÜR, A. (2007), “II. Meşrutiyet Döneminde İslâmcılık ve Bu Düşüncenin Edebiyata Yansması”, *II.Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAPLAN, M. (1988), *Şiir Tahlilleri 1 Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- MEYDAN LAROUSSE *Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, (1992). İstanbul: Sabah Gazetesi Yayınları, C.13.
- OKAY, M. O. (1989), *Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

- OKAY, M. O.-Düzdağ, E. (2003), “Mehmet Akif Ersoy”, *İslâm Ansiklopedisi*, C.28, İstanbul: TDV Yayınları.
- OKAY, M. O. - Düzdağ, M. E. (1991), “Mehmet Akif’in Düşünce ve Sanatı”, Konuşan: H. Rıdvan Çongur, *Kültür ve Edebiyatımızdan Seçmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- SAİT HALİM PAŞA, (tarihsiz), *Buhranlarımız*, (hzl. M. Ertuğrul Düzdağ), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- TDK *Türkçe Sözlük*, (1988), Cilt: 2, Ankara: TDK Yayınları.
- UĞURCAN, S. (1997), “Mehmet Akif’te Zaman”, *Vefatının 60. Yılında Mehmet Akif Sempozyumu Bildirileri 30 Aralık 1996*, Yayına Hazırlayan: İnci Enginün, İstanbul: İsar Vakfı Yayınları.
- YETİŞ, K. (1992), *Mehmet Akif’in Sanat Edebiyat ve Fikir Dünyasından Çizgiler*, Ankara: AKM Yayınları.